

Sygn. akt III C 43/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 kwietnia 2014 roku

Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie III Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Zuzanna Adamczyk

Protokolant: protokolant Piotr Malicki

po rozpoznaniu w dniu 17 kwietnia 2014 roku w Warszawie

sprawy z powództwa A. D. (1), A. D. (2)

przeciwko Bankowi Spółdzielczemu w K. z siedzibą w K. , Bankowi Spółdzielczemu w P. z siedzibą w P., Bankowi Spółdzielczemu w H. z siedzibą w H., Bankowi Spółdzielczemu w N. z siedzibą w N., (...) Bank Spółce Akcyjnej z siedzibą w P.

o unieważnienie umów

I. oddała powództwo;

II. nie obciąża powodów A. D. (1) i A. D. (2) kosztami procesu.

III C 43/12

UZASADNIENIE

Powodowie A. D. (1) i A. D. (2) pozwem z dnia 09 stycznia 2012 roku wnosili o unieważnienie umów nr (...) z dnia 30 listopada 2010 roku zawartych z Bankiem Spółdzielczym w K. działającym w imieniu własnym oraz w imieniu i na rzecz banku Spółdzielczego w P., Banku Spółdzielczego w H., Banku Spółdzielczego w N. i (...) Banku (...) S.A. w W. ewentualnie o dokonanie zrównoważenia wynikających z w/w umów świadczeń stron oraz o zasądzenie zwrotu kosztów procesu. W uzasadnieniu wskazali, że zawarcie powyższych umów było wyzyskiem przez Bank Spółdzielczy w K. krytycznego położenia, wynikającego z bardzo trudnej sytuacji w prowadzonym przez powodów gospodarstwie rolnym.

Pozwany Bank Spółdzielczy w K. złożył w dniu 09 marca 2012 roku odpowiedź na pozew, w której wnosił o oddalenie powództwa i zasądzenie zwrotu kosztów procesu.

Postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2013 roku na wniosek powodów Sąd na podstawie art. 195 § 2 kpc wezwał do udziału w sprawie w charakterze pozwanych Bank Spółdzielczy w P., Bank Spółdzielczy w H., Bank Spółdzielczy w N., (...) – Bank Spółka Akcyjna w W..

Pozwany Bank Spółdzielczy w H. złożył odpowiedź na pozew w dniu 09 września 2013 roku wnosząc o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie zwrotu kosztów procesu (k. 296).

Pozwany (...) Bank Spółka Akcyjna w P. (następcą prawnym (...) Banku (...) S.A. w W.) złożył w dniu 12 września 2013 roku odpowiedź na pozew wnosząc o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie zwrotu kosztów procesu (k. 392).

Pozwany Bank Spółdzielczy w P. złożył odpowiedź na pozew w dniu 17 września 2013 roku wnosząc o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie zwrotu kosztów procesu (k. 419).

Sąd Okręgowy Warszawa – Praga ustalił następujący stan faktyczny –

E. M. i J. M. byli współwłaścicielami na zasadach wspólności ustawowej małżeńskiej zabudowanego gospodarstwa rolnego położonego we wsi J., gmina K. o powierzchni 61.200m², specjalizującego się w produkcji szklarniowej upraw warzywnych pod osłami (pomidora, ogórka) - (okoliczność bezsporna).

Gospodarstwo było obciążone długami na podstawie umów kredytowych:

- 1) umowy nr (...) o kredyt konsorcjalny inwestycyjny zawartej w dniu 15 lipca 2004 roku z małżonkami E. i J. M., do spłaty pozostała kwota 234.151,45 złotych wraz z odsetkami i należnościami ubocznymi 43.115,39 złotych;
- 2) umowy nr (...) o kredyt obrotowy zawartej w dniu 30 marca 2009 roku z małżonkami E. i J. M., do spłaty pozostały odsetki i koszty uboczne w kwocie 10.908,73 złotych;
- 3) umowy nr (...) o kredyt obrotowy zawartej w dniu 05 października 2006 roku z małżonkami E. i J. M., do spłaty pozostało należności głównej 540.000 złotych oraz odsetki i należności uboczne 47.773,36 złotych;
- 4) umowy nr (...) o kredyt inwestycyjny zawartej w dniu 30 kwietnia 2007 roku zawartej z A. D. (1), do spłaty pozostał kapitał 1.124.402,65 oraz odsetki 89.347,92 złote;
- 5) umowy nr (...) o kredyt konsorcjalny obrotowy zawartej w dniu 27 grudnia 2006 roku z małżonkami E. i J. M., M. i M. M. (2), A. i A. D. (2), do spłaty pozostało kapitału 809.851,63 złote, odsetki i należności uboczne 112.189,63 złotych;
- 6) umowy nr (...) o kredyt konsorcjalny obrotowy zawartej w dniu 20 grudnia 2007 roku z małżonkami E. i J. M., M. i M. M. (2), A. i A. D. (2), do spłaty pozostało kapitał 57.028,58 złotych, odsetki i należności uboczne wynoszą 118.127,11 złotych;
- 7) umowy nr (...) o kredyt konsorcjalny obrotowy zawartej w dniu 06 listopada 2008 roku z małżonkami E. i J. M., M. i M. M. (2), A. i A. D. (2), do spłaty pozostało kapitał 1.500.00 złotych oraz odsetki i koszty uboczne 200.732,06 złotych.

W związku ze znacznym zadłużeniem i brakiem wymaganych spłat została wszczęta egzekucja sądowa, w wyniku której zostało zajęte gospodarstwo rolne - (okoliczność bezsporna, umowa nr (...) k. 14 – 15, pismo E. i J. M. z dnia 23 sierpnia 2010 roku k. 239-240, umowa nr (...) k. 299 – 304, umowa nr (...) k.334 – 339, umowa nr (...) k. 358 – 363, pismo E. i J. M. k. 237).

W wyniku rozmów z Prezesem Zarządu Banku Spółdzielczego w K. E. i J. M. złożyli oświadczenie, że wyrażają wolę przepisania gospodarstwa rolnego córce i zięciowi – A. i A. D. (2). Jednocześnie A. i A. D. (2) oświadczyli, że wyrażają wolę przejęcia gospodarstwa rolnego wraz z zadłużeniem i zobowiązali się do uruchomienia produkcji szklarniowej w 2011 roku (oświadczenia z dnia 23.08.2010 roku k. 241 – 242).

Bank Spółdzielczy w K. zorganizował spotkanie zarządów Banków Spółdzielczych w P., w H., w N. oraz (...) Banku S.A. w W. celem ustalenia nowych warunków spłaty zadłużenia. W wyniku wspólnego spotkania opracowano ustalenia dotyczące restrukturyzacji kredytów oraz udzielenie kredytu obrotowego na kolejny cykl produkcyjny (ustalenia z dnia 25.08.2010 roku k. 243, pismo BS w K. z dnia 23.08.2010 roku k. 244).

W dniu 30 listopada 2010 roku została zawarta umowa o kredyt konsorcjalny skonsolidowany pomiędzy Bankiem Spółdzielczym w K. działającym również w imieniu i na rzecz Banku Spółdzielczego w P., Banku Spółdzielczego w H., Banku Spółdzielczego w N. i (...) Banku (...) S.A. w W. a A. D. (1) i A. D. (2), której przedmiotem było przejęcie długu przez A. i A. D. (2) oraz określenie zasad i sposobu zabezpieczenia spłaty wierzytelności banków uczestniczących w konsorcjum bankowym. Zawarcie niniejszej umowy było związane z zawarciem umowy przeniesienia własności

gospodarstwa rolnego przez E. i J. M. na A. i A. D. (2) oraz przejęcia przez nich długu. W umowie ustalono, że spłata kredytu nastąpi do 31 lipca 2030 roku, a spłata odsetek ustawowych do roku 2016 (umowa nr (...) k. 12- 27, umowa konsorcjum bankowego z dnia 30 listopada 2010 roku k. 270 – 278).

W tym samym dniu A. i A. D. (2) zawarli umowę o kredyt obrotowy nieodnawialny konsorcjalny w kwocie 1.100.000,- złotych na sfinansowanie kosztów uruchomienia produkcji szklarniowej na okres od dnia 30 listopada 2010 roku do dnia 31 października 2011 roku. Spłata kredytu miała nastąpić w dwóch ratach: pierwsza w kwocie 550.000 złotych w dniu 30 czerwca 2011 roku, druga w dniu 31 października 2011 roku w kwocie 550.000,- złotych (wniosek o udzielenie kredytu obrotowego z dnia 02.11.2010 roku k. 238, umowa nr (...) k. 28 – 38).

Dodatkowo A. i A. D. (2) zawarli sześć umów przejęcia długu, których przedmiotem były opisane wcześniej zobowiązania małżonków E. i J. M. oraz M. i M. M. (2) (umowy przejęcia długu nr (...), (...), (...), (...), (...), (...) k. 41- 72). W zamian za przejęcie długu została zawarta umowa przeniesienia własności pomiędzy E. i J. M. a A. i A. D. (2) w dniu 02 grudnia 2010 roku. Jednocześnie A. i A. D. (2) złożyli oświadczenie o ustanowieniu hipotek. (umowa w formie aktu notarialnego sporządzonego przed notariuszem M. C. w jej Kancelarii Notarialnej w O. za numerem Rep (...) k. 102 – 232).

Podstawą do zawarcia umów kredytowych były prognozowane dochody z gospodarstwa rolnego, które oszacowali A. i A. D. (2) przy pomocy doradcy z Wojewódzkiego Doradztwa Rolniczego (biznesplan k. 480 – 491).

Przed przejęciem gospodarstwa rolnego i przejęciem długów A. D. (1) i A. D. (2) nie zajmowali się prowadzeniem gospodarstwa rolnego, ponieważ do tego czasu gospodarstwem zarządzał J. M.. A. i A. D. (2) pracowali w tym gospodarstwie przy uprawach warzywnych. Nie znali wysokości osiąganych dochodów, ponieważ rozliczeniami podatkowymi zajmowała się E. M. (zeznania stron k. 511- 514).

A. i A. D. (2) wykorzystali całą kwotę kredytu obrotowego na uruchomienie produkcji w 2011 roku, jednakże na rynku warzyw wystąpił kryzys związany z występowaniem bakterii E.colli w Europie oraz nałożeniem przez Rosję embarga na warzywa z Polski, co spowodowało spadek cen ogórka i pomidora. Skutkiem tego A. i A. D. (2) nie byli w stanie spłacić pierwszej raty kredytu w wysokości 550.000 złotych i zwrócili się do Banku o prolongatę terminu spłaty – (okoliczność bezsporna, podanie z dnia 08.07.2011 roku k. 492). Agencja Rynku Rolnego udzieliła wsparcia w sektorze owoców i warzyw z tytułu kryzysu spowodowanego szczepem bakterii (...) i przyznała kwotę 472.550,11 złotych (decyzja nr (...) k. 493- 495).

Pismem z dnia 04 listopada 2011 roku Bank Spółdzielczy w K. wypowiedział umowę kredytu nr (...) o kredyt konsorcjalny skonsolidowany z dnia 30 listopada 2010 roku (pismo k. 76). Po uzyskaniu tytułu wykonawczego wszczęta została egzekucja przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Otwocku E. Ś., w ramach której zajęta została nieruchomości stanowiąca gospodarstwo rolne (zawiadomienie z dnia 20 grudnia 2011 roku k. 256 – 25, zawiadomienie o wszczęciu egzekucji z nieruchomości z dnia 28 grudnia 2011 roku k. 258260, zawiadomienia o wszczęciu egzekucji z dnia 25 stycznia 2011 roku k. 261 – 265).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie wskazanych wyżej dowodów.

Zdaniem Sądu dowody z dokumentów prywatnych w zakresie w jakim stanowią dowód tego, że osoba, która je podpisała złożyła zawarte w nich oświadczenie są wiarygodne, ponieważ treść dokumentów jest jasna i czytelna, a prawdziwość nie budzi wątpliwości.

Sąd dał również wiarę zeznaniom A. D. (1) i A. D. (2), którzy zeznawali wyczerpująco i jasno. Brak jest podstaw by kwestionować ich wypowiedź.

Sąd zważył, co następuje –

Powództwo nie jest zasadne. Stosownie do treści art. 388 kc jeżeli jedna ze stron, wyzyskując przymusowe położenie, niedołość lub niedoświadczanie drugiej strony, w zamian za swoje świadczenie przyjmuje albo zastrzega dla siebie

lub dla osoby trzeciej świadczenie, którego wartość w chwili zawarcia umowy przewyższa w rażąco stopniu wartość jej własnego świadczenia, druga strona może żądać zmniejszenia swego świadczenia lub zwiększenia należnego jej świadczenia, a w wypadku gdy jedno i drugie byłoby nadmiernie utrudnione, może ona żądać unieważnienia umowy. W świetle przytoczonej normy prawnej przesłankami wyzysku jest wyzyskanie przymusowego położenia, niedoświetła lub niedoświadczania drugiej strony i zastrzeżenie lub przyjęcie dla siebie lub osoby trzeciej świadczenia, którego wartość przewyższa w stopniu rażąco wartość jej własnego świadczenia. O ile zaistnieją przesłanki wyzysku można domagać się zmniejszenia swego świadczenia lub zwiększenia należnego drugiej stronie świadczenia, a dopiero gdy okaże się, że spełnienie obu żądań jest nadmiernie utrudnione można domagać się unieważnienia umowy.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że istotne znaczenie ma kolejność roszczeń wynikających z zaistnienia wyzysku. Sąd Najwyższy zwrócił na tę okoliczność uwagę w wyroku z dnia 08 października 2009 roku (II CSK 160/09) stwierdzając, że przy założeniu istnienia przesłanek wyzysku przewidzianych w art. 388 § 1 k.c. w pierwszej kolejności powinno być zgłoszone żądanie o charakterze wyrównawczym, a dopiero po wykazaniu przez osobę wyzyskującą tego, że takie żądanie byłoby nadmiernie utrudnione (niekoniecznie niemożliwe), otwiera się możliwość zgłoszenia żądania unieważnienia umowy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2010 roku V CSK 387/09). Powodowie domagali się unieważnienia umowy i podnosili, że żądanie wyrównania świadczeń jest nadmiernie utrudnione, ponieważ trudna sytuacja powodów uniemożliwia im spełnienie świadczenia pieniężnego. W ocenie Sądu Okręgowego wyjaśnienie to nie jest przekonywujące. Powodowie w przypadku stwierdzenia nieważności umowy zobowiązani są do zwrotu tego co otrzymali w wyniku zawartej umowy kredytu. Powodowie byli zobowiązani do zapłaty przed przejściem długu jako współkredytobiorcy kwoty 2.797.929,01 złotych, przejęli zobowiązanie co do kwoty 875.948,93 złote. Samodzielnie A. D. (1) obok wskazanego wcześniej zobowiązania miała zadłużenie w kwocie 1.213.750,57 złotych. Wysokość zobowiązania powiększyła się o kwotę 875,948,93 złote, co stanowi 21 % wcześniejszego zadłużenia. W tym stanie rzeczy niezrozumiałe jest twierdzenie o nadmiernym utrudnieniu świadczenia wyrównawczego, gdyż mierne możliwości spłaty zobowiązań istnieją w przypadku obu żądań. Zdaniem Sądu brak możliwości spłaty zaciągniętych zobowiązań nie jest przesłanką uzasadniająca istnienie nadmiernych trudności w wyrównaniu świadczeń obu stron.

Mając powyższe na uwadze należy stwierdzić, że żądanie unieważnienia umowy nie zostało odpowiednio wykazane.

Niezależnie od powyższego, zdaniem Sądu, nie zostało wykazane, że w niniejszej sprawie zaistniały przesłanki wyzysku.

Powodowie zawarli z pozwanymi umowy kredytu, których przedmiotem było udzielenie możliwości korzystania z określonej sumy pieniędzy za stosownym wynagrodzeniem. Przy tak ukształtowanym przedmiocie umowy brak ekwiwalentności świadczeń przejawiałby się w rażąco wygórowanych kosztach udzielenia kredytu polegających na pobraniu wysokiej prowizji lub zastrzeżeniu nadmiernie wysokich odsetek za czas korzystania z pieniędzy. Powodowie – co należy podkreślić – nie podnosili żadnej z tych okoliczności. Analiza umowy, w której odsetki zostały określone jako stawka (...) obowiązująca w danym miesiącu liczonej jako średnia arytmetyczna stawki (...) z poprzedniego miesiąca plus stała marża w wysokości 2,5 punktów procentowych, w świetle doświadczenia życiowego prowadzi do wniosku, że nie jest to nadmiernie wysokie oprocentowanie.

Powodowie utożsamiają nierówność świadczeń z udzieleniem im kredytu w wysokości przekraczającej możliwość jego spłaty. Jednak należy stwierdzić, że nie jest to nierówność świadczeń. Powodowie bowiem otrzymali i wykorzystali kwoty udzielonego kredytu, zobowiązani są zatem do jego zwrotu.

Niesłuszne jest również twierdzenie powodów, że konieczność przejścia długu była rażąco wygórowanym świadczeniem. Przejęcie długu było powiązane z przekazaniem nieodpłatnym gospodarstwa rolnego przez rodziców powodki na rzecz powodów oraz z konsolidacją kredytów udzielonych przez 5 banków ustalając jeden sposób spłaty o długim okresie spłaty z korzystnym oprocentowaniem. Również wbrew twierdzeniom powodów kredyt nie został udzielony bez uwzględnienia sytuacji materialnej powodów. Zdolność finansowa nie była ustalana w oparciu o dochody powodów, ponieważ nie był to kredyt konsumpcyjny bądź hipoteczny, lecz na podstawie szacowanych dochodów z produkcji rolnej, ponieważ był to kredyt obrotowy dla działalności rolniczej.

Powodowie jako przesłankę wyzysku akcentowali przede wszystkim przymusowe położenie, w którym się znaleźli. Wyjaśnili przy tym, że polegało ono na tym, że na skutek wszczętej egzekucji sądowej istniała realna groźba utraty gospodarstwa rolnego i tym samym domu mieszkalnego. Jak sami wskazali: „gospodarstwo rolne to nie jest samochód, który dzisiaj mam, a jutro sprzedam. Gospodarstwo to całe życie, trudno się było zgodzić, żeby ktoś je kupił” (k. 513). Motywacją zatem do zawarcia umów z bankiem była chęć ratowania gospodarstwa i utrzymania źródła dochodów i miejsca pracy powodów oraz ich rodziny. Należy przy tym podkreślić, że powodowie nie mają innego zawodu i jedynym źródłem dochodu jest produkcja rolna. Istotnie przywołane okoliczności obiektywnie stanowią sytuację przymusową. Sąd Najwyższy wyjaśnił znaczenie pojęcia przymusowego położenia wskazując, że występuje wówczas, gdy strona znajduje się w takich warunkach materialnych, osobistych lub rodzinnych, które zmuszają do zawarcia umowy nawet bez ekwiwalentności świadczeń (za wszelką cenę) oraz nie pozwalają na swobodne pertraktacje (wyrok z dnia 27 września 2005 roku V CK 191/05). Obiektywnie oceniając sytuację powodów należy stwierdzić, że była ona trudna. Przejęcie zobowiązań kredytowych oraz zaciągnięcie kolejnego kredytu nie było jednak jedynym rozwiązaniem w tej sytuacji. Powodowie dobrowolnie przyjęli na siebie ryzyko związane z rozpoczęciem produkcji rolnej licząc na urodzaj, wysoki zysk, który sprawi, że będą w stanie spłacać wcześniejsze zobowiązania. Przede wszystkim należy wskazać, że powodowie nie byli zmuszeni do przyjęcia warunków pozwanych, lecz zaakceptowali je licząc, że dzięki temu uratują od sprzedaży licytacyjnej gospodarstwo rolne rodziców powódki.

Nawet oceniając sytuację życiową i materialną powodów jako przymusową to należy stwierdzić, że zaoferowane warunki przez pozwanych nie wyzyskiwały ich sytuacji. Umowa konsolidacyjna, kolejny kredyt odnawialny zostały przygotowane w terminie miesięcznym, nie można zatem mówić, że było to nadzwyczajnie szybkie działanie, które uniemożliwiało dokonanie oceny warunków kredytowych i zdolności finansowej. Nie można również tracić z pola widzenia okoliczności, że powodowie nie byli w pełni wiarygodnymi klientami dla banku, ponieważ ich historia kredytowa pokazuje znaczne zaległości i nieterminowość spłat rat udzielonych kredytów. Taki klient, co oczywiste, nie ma dobrej pozycji w negocjacjach z bankiem udzielającym kredytu. Pozwani szukali rozwiązania w sytuacji zadłużenia przekraczającego wartość gospodarstwa rolnego, przy czym przedmiotem działalności pozwanych są usługi finansowe. Pozwani działają na zasadzie rachunku zysku i strat, nie prowadzą działalności ani dotacyjnej, ani charytatywnej. Mając powyższe na uwadze należy stwierdzić, że powodowie nie mieli z pewnością wpływu na ustalenie dogodniejszych warunków spłaty, co jednak nie oznacza, że następuje wyzyskanie ich sytuacji. Taka sytuacja jest konsekwencją nierzetelnego wywiązywania się z zaciągniętych zobowiązań.

Powodowie – co należy też podkreślić – oczekiwali opieki, wsparcia i pomocy ze strony Banku Spółdzielczego w K., które to oczekiwanie nie jest uzasadnione. Należy jeszcze raz podkreślić, że celem banku jest uzyskanie spłaty udzielonego kredytu, więc troską pozwanego banku było znalezienie rozwiązania umożliwiającego pozyskanie spłaty. Nie jest rolą natomiast banku prowadzenie doradztwa i pomoc w prowadzeniu gospodarstwa rolnego.

W tym stanie rzeczy Sąd uznał, że żądanie unieważnienia umów kredytowanych oraz przejęcia długu nie jest uzasadnione na podstawie przesłanek wyzysku, wobec czego oddalił powództwo.

O kosztach Sąd rozstrzygnął na podstawie art. 102 kpc uznając, że sytuacja materialna powodów jest ciężka i trudna, co uzasadnia odstąpienie od obciążenia ich kosztami procesu na zasadzie słuszności.